

Kálvin teológiájának mai olvasata

Kálvin-értekezlet a kolozsvári Protestáns Teológián

A kolozsvári Protestáns Teológia (PTI) két rendezvény keretében is felevenítette az 500 évvel ezelőtti született Kálvin János reformatori hagyatékát. Ugyanis a Kolozsváron meg szervezett *Coetus Theologorum* konferencia (július 13–16.) tudományos előadásai – magától értetődően – szintén csak a jubileumi Kálvin-évhez igazodtak.

A Juhász Tamás professzor által kezdeményezett és október 15–16. napjaira szervezett nemzetközi Kálvin-értekezlet Csűrty István királyhágómelléki püspök áhítatával (2Móz 24,3) és Rezi Elek rektor köszöntő szavaival kezdődött.

Az értekezlet első napján három előadás hangzott el. D. dr. Szűcs Ferenc budapesti rendszeres teológus *Kálvin teológiájának mai olvasata. A korszakok hasonlóságaiból és különbségeiből adódó hermeneutikai problémák* című előadása tökéletesen idomult a tudományos rendezvény témájához és megadta az értekezlet alaphangját. Az igényes előadás sok érdekfeszítő gondolata közül itt – szubjektíven – csupán néhányat emelnék ki. Különbséget kell tennünk Kálvin eredeti szándéka, értelmezése, valamint a hagyomány és annak értelmezése között, éspedig éppen a szerző, Kálvin védelmében. Vitatható az a korábbi szemlélet, mely szerint Kálvin volt a nyugati kapitalizmus „atyja”; és körültekintőknek kell lennünk annak megállapításánál is, hogy mi a tényleges és közvetlen analógia Kálvin korának és a mai kornak helyzetei között. Kálvinnak – a Szentírás bizonyágtétele alapján – Isten szuverenitását és dicsőségét kellett védenie a humanizmus ellenében, miközben ő maga is annak a humanizmusnak volt neveltje, amely – ha nem is annyira, mint a mai világ – az embert állította a központba. Ezzel szemben hirdette, hogy a világ nem az ember (*teatrum gloriae homini*), hanem Isten dicsőségének színhelye (*teatrum gloriae Dei*). Szűcs Ferenc azzal a megállapítással zárta előadását, hogy Kálvin teológiáját nem lehet „egyetlen fonalra” fűzni. Tehát az még sok tekintetben kutatható, és megértése további feladat marad.

Pásztori-Kupán István (PTI, dogmatörténet) angol nyelven elhangzott előadása (*Psychopannychia. Szentírási alapok és bitvédelem Kálvin első teológiai munkájában*) egy kevésbé ismert és korai Kálvin-művel ismertette meg a hallgatókat. Elemzéseivel azt bizonyította, hogy – a korábbi

felfogással szemben – a *Psychopannychia* már reformátori műnek tekinthető, csupán óvatosabb hangvételű, mint későbbi írásai.

Mihai Androne, református hitű egyetemi filozófianár (Galac) román nyelven tartott előadást: *Kálvin felfogása a Szentírás ihletettségéről*. Vizsálat alá vette nemcsak a kálvini inspirációtant, hanem az erre használt terminológiát is, és arra a következtetésre jutott, hogy a reformátor – a maga korában – a *verbális inspirációt* vallotta. (Itt viszaköszönt az a gondolat, amit Szűcs Ferenc is kiemelt, hogy ti. meg kell különböztetnünk a szerző Kálvin eredeti gondolatát és felfogását, valamint a hagyománnyá alakult későbbi értelmezést, illetve figyelembe kell venni, hogy a szerző milyen kontextusban fogalmazza meg gondolatait.) Mihai Androne némelyekben meglepődést kiváltó állítására többen is visszatértek a vita során. Figyelemre méltó volt az előadottakból logikusan következő summázása: Kálvin inspirációtana azt hangsúlyozza, hogy Isten ígéje feltétlen hitet és feltétlen engedelmséget követel.

Az első napi előadásokat és azok megbeszélését zenés-szavaltos művészi műsor követte, melyet az PTI dékánja ilyen szavakkal konferált be:

Szeretettel köszöntök mindenkit Kálvin-értekezletünk két előadássorozata közé beiktatott művészi műsoron, amelynek keretében zsoltáránekek, költemények és hangszeres muzsika fog felbangzani. Mielőtt megkezdődne a műsor, hadd idézzek néhány énekléshez kapcsolódó gondolatot Kálvin Instrukciójából.

Kálvin Az imádságról, mint a hit legfőbb gyakorlásáról, amellyel az Isten jótéteményeit naponként vesszük *című fejezetben (III. 20.) írt az éneklésről. Figyelemre méltó már a cím üzenete is: az imádság útján vesszük át Isten jótéteményeit. Most viszont inkább csak azokat emelném ki Kálvin gondolatai közül, amelyek az énekléshez, mint művészi formába öntött imádkozásból kapcsolódnak. Az ilyen művészi formába öntött imádkozásban természetesen fonódik egybe a verselés, az énekelt dallam és a hangszeres muzsika, tehát mindaz, amit ez a műsor is nyújt, s amit egyszerűen művészetnek nevezünk.*

Kálvin ezt írja: ...mivel Isten dicsőségének egész lényünk minden részében meg kell mutatkoznia valamilyen módon, erre a szolgálatra különösen a nyelv hivatott, mind az éneklés, mind pedig a beszéd által, mivel Isten úgy rendelte, hogy kiváltképpen a nyelv beszélje ki és hirdesse az ő dicsőségét. (III. 20,31) De: ...az éneklésnek semmi jelentősége sincs az imádkozásban, és egy hajszállal sem mozdítja elő ügyünket Istennél, ha csak nem származik a szív legbelsőbb érzelméből. (III. 20,31) „Üdvös és szent” dolog az éneklés, viszont „szájjal és szívvel” (III. 20,32), s ugyanakkor „értelemmel”, azaz mindenki számára érthetően kell énekelni (III. 20,33), hogy a hívők ilyen sajátos módon is „építsék egymást” (III. 20,32).

Ragadja hát magával a művészi formába öntött énekes imádság szívünket és értelmünket! Hirdesse Isten dicsőségét a költemény, a hangszeres zene is!

A műsorban közreműködtek: a Protestáns Teológia tanári karának énekkara, Rekita Rozália és Jancsó Miklós színművész házaspár, Sógor Árpádné dr. Kürti Csilla orgonán, valamint Oláh Mátyás teológus és húga, Oláh Boglárka csellón, illetve zongorán.

A második nap szintén három előadás hangzott el, melyet vita követett.

D. dr. Frank Sawyer sárospataki professzor angol nyelvű előadásának címe ez volt: *Kálvin János társadalomtikájának sorsfordító gyökerei*. Azt vizsgálta meg ötféle megközelítésben, hogy Kálvin miképpen látta és láttatta Isten Igéjét, ilyen gondolatsorral zárta tanulmányát: Fel kell ismernünk Isten parancsainak velünk szemben támasztott igényét, különben olyan emberi szabályokat, értékeket és célokat határozunk meg, amelyek által saját kényelmünk és sikerünk kerül első helyre. Ha Isten Igéjét holisztikusan

értelmezzük, el tudjuk hártani az élet széthullását okozó szekularizálódást. Mindezt figyelmesen és óvatosan kell alkalmaznunk minden történelmi helyzetben: nem a régi formák pusztá utánzásával, hanem Isten életformáló igéje iránti engedelmességgel.

Jan-Andrea Bernhard svájci lelkipásztor és tudományos kutató (Castrisch–Zürich) németül tartotta meg *Kálvin hatása Magyarországon és Erdélyben 1551 előtt* című előadását. Felelevenítette Kálvin magyar nyelvterületen történt befogadásának első jeleit, majd Kálvin Dévai Bíró Mátyásra gyakorolt hatásáról, és Melanchthon közvetítői szerepéről beszélt.

Juhász Tamás, a PTI intézet szisztematikus professzora *Semen religionis? A természet-tológia határai az Institutio első fejezetében* címmel megtartott előadása ezzel a konklúzióval záródott: Kálvin határt szabott a vallásosság csírájáról szóló tanításnak, éspedig azzal, hogy a kegyességet tekinti kiinduló pontnak. Ez által lehet megismerni Istent és önmagunkat, és ez megelőzi minden eszmélésünket. Nem értelmünk építi a vallást, hanem az értelem felfedezi azt a kegyességet, amelyet Isten ajándékként vetett belénk és meg tudja magyarázni értelmesen azt, hogy mit hiszünk.

Az értekezlet végén a *Szóra bírva – Kozma Zsolttal beszélget Tunyogi Lebel* (Exit Kiadó. Kolozsvár 2009. ISBN 978973-88782-5-9) című könyv bemutatására került sor. A nyugdíjas kolozsvári professzort és a könyvet négy közreműködő méltatta a népes hallgatóság előtt: Varga László, a PTI tiszteletbeli tanára, Juhász Tamás professzor (PTI), Fekete Károly, a Debreceni Református Hittudományi Egyetem professzora és Pap Géza, az Erdélyi Református Egyházkerület püspöke. A méltatások a következőképpen szóltak:

Azt hiszem, hogy a jelenlévők közül én ismerem meg Kozma Zsoltot a leghamarabb: még mint a Zilahi Református Kollégiumnak büszke diákja. (Büszke diákja, mert erről e kollégium minden valamikori diákja büszkeséggel beszél és erre büszkeséggel gondol vissza.) Azután vele voltam Kolozsváron, majd életemnek talán a legszebb korszakában, amikor ugyanabban az egyházmegyében szolgáltunk... Szép volt ez a munka, és közben tudtuk jobban, alaposabban megismerni egymást. Úgyhogy, ahogy én ismertem meg Kozma Zsoltot, elsősorban nem a tudóst láttam és szerettem benne. Erről mások, akiket tanított, jobban tudnak beszélni.

Még csak nem is annyira az igehirdetőt láttam benne. (Olyan érdekes, hogy évtizedek óta próbálom rávenni: fogalmazza meg azt az igehirdetési stílust, amely annyira jellemző volt ránk, a mi nemzedékünkre, de mindenesetre arra a közösségre, amelynek tagjaival együtt dolgoztunk a Szamosújvári, azután pedig a Dési Egyházmegyében; mert ezt ő tudná a legjobban megfogalmazni. Én nem értek ehhez.) Tehát az volt az első, amit megismertem és megszerettem benne, hogy a Szentírásnak elsősorban nem tudósa volt – s véleményem szerint elsősorban nem is igehirdető –, hanem a Szentírás Lelkének ismerője. Azt kell mondanom, s lehet, hogy ez csupán tájékozatlanságomnak tudható be: személy szerint nem ismerek még egy olyan valakit, aki ennyire mélyen, az Írás mélyéből és az ő a lelke mélyéből ismeri és érti és tudja továbbadni az igét. Ez az a mélység, az a ráérezés, amikor az ember nem a tudományt adja tovább. (A tudományt el kell sajátítani, a prédikálást is meg lehet tanulni, de ezt nem lehet megtanulni.) Érezni az ige Lelkét és kapcsolatba kerülni azszal,

aki szól az ígén keresztül – ez volt az, amit mindig a legjobban szerettem és a legjobban tiszteltem Kozma Zsoltban.

Egy másik dolog, aminek nagyon örültem annakidején, és nagyon tiszteltem ezért is, az volt, hogy amikor Ceaușescu még élt (már lelépett, de még élt), kezdeményezésére gyorsan összehívták azokat a régi diákokat, akik kiválóak voltak, de akiket nem lehetett felvenni a Teológiára. Két héttel később ezt már nem lehetett volna megtenni. De akkor a bányák mélyéből, a büntetésüzemekből és mindenünnen összeszedték ezeket a diákokat, akikből – ahogy én ezt megismerhettem –, mind a mai napig a legkiválóbb évfolyam született a kolozsvári Teológián.

Tehát: az egyik a lélek mélysége, a másik pedig az a gyors ráérzés, hogy „most kell cselekedni”.

Így szerettem én ifjúkorától kezdve. Később nagyon jó barátságba kerültem vele, s remélem, hogy ő is úgy gondolja: igazi lelki barátságban lebettem vele, ismerhettem meg és szerettem őt, Kozma Zsoltot.

(Varga László)

Vajon érted-é, akit olvasol?

Kicsoda érthetné Kozma Zsoltot, ha csak valaki meg nem magyarázza. Azt hittem: Tunyogi Lehelnek ez sikerült ebben a könyvben. Végigolvastam a kötetet és azóta még sokat lapozgattam benne, és úgy vettem észre, hogy maradéktalanul neki sem sikerült.

Amikor e könyvbemutató ürügyén szólok Kozma Zsolthoz (aki barátjának nevezett – és ezt örömmel fogadom és viszonzom –, remélve, hogy sikerül őt megtanítanom a liberalizmust szeretni, neki pedig sikerülni fog velem a liberalizmust meggyűlöltetni), akkor olyan kulcsszót vezetek be, amelyet iránta érzett tiszteletem és szeretetem jele: „utol-járó előljáró”. Olyan előljáró, akit legtöbbször „utol-járó”-ként ismertem meg. Ötöle származik a mondás – mert nagyon sok jó teológiai mondat származik tőle –: „Jézus Krisztus óta a farizeusok nem elől, hanem hátul ülnek.” Amíg a Teológián tanított, Kozma Zsolt leghátul ült a préceseken, amelyekben mindig jelen volt. Amióta pedig nyugdíjba vonult, legelől ül az akadémiai istentiszteleteken. Most már nem is tudom, hogy saját meg-látását mikor követte igazán...

Elöl és hátul. Van nálam egy írása, amit féltve őriztem, nehogy valami egyházi zsinat elé vagy magas méltóság kezébe kerüljön, mert ez a címe – és most mindenki vegyen papírt és ceruzát és írja le –: „Mieg és kentere”. A könyvben is olvashatjuk a címet és a hozzá tartozó szöveget. Visszafelé kell olvasni és akkor rájövünk, hogy miről beszél: eretnekségeim. Tehát „hátulról” kell olvasnunk Kozma Zsoltot, hogy rájövünk: a Magyarországi Református Egyház aranygyűrűs doktora, két teológiai intézet tiszteletbeli doktora, egy harmadiknak pedig tiszteletbeli professzora eretnekségeket rejtetet magában, és ime, most publikussá tette ezeket. Azt gondoltam, hogy olyan jó barátja vagyok, hogy reám bízza féltve őrzött titkait, és kiderül, hogy ezeket más is megismerheti. (Gondolom attól félt, hogy írását én talán soha nem fogom elővenni.)

Azért is „utol-járó előljáró”, mert utoljára, azaz csak ebből a most megjelent könyvből tudtam meg, hogy leckét adott fel nekem, mégpedig nehezen megoldható, „bogra kötött” leckét: nekem, azaz pontosabban nekünk, rendszeres teológusoknak kell megoldanunk a homiletika problémáját. Tehát amit nem tudtak megoldani a keresztyénség első prédikátora, Péter óta egészen Ravasz Lászlóig és Kozma Zsoltig, azt most oldják meg a rendszeres teológusok. Köszönöm a feladatot. Töprengeni fogok rajta.

„Utol-járó előljáró” abban a tekintetben is, hogy én hamarabb ültem a Kali Gyöngyi [ti. Kozma Zsoltné] asztalánál, és ittam a konyakját, mint Kozma Zsolt. Amikor két évtized után Gyöngyivel újból találkoztunk, már Kozma Zsoltné volt, és négy gyermek édesanyja. Büszke vagyok, hogy gyermekeik cseperedését közelről láthattam. Kicsi Zsoltot [ti. ifj. Kozma Zsolt] mai napig csodálom térben-látásáért, amelyel matematikus fiamat segítette egy mértani feladat megoldásában, s örültem,